

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

ACADEMIC NOTES

Серія:
Педагогічні науки

Series:
Pedagogical Sciences

Випуск 207 (2022)
Edition 207 (2022)

Кропивницький – 2022
Kropyvnytskyi – 2022

УДК 378
Н 34

DOI випуску: 10.36550/2415-7988-2022-1-207

Н 34 Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький: Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, 2022. Випуск 207. 403 с.

ISBN 978–7406–57–8
ISSN 2415–7988 (Print)
ISSN 2521–1919 (Online)
ICV 2020 = 77.92

Рецензенти: **Олексюк О. М.,** доктор педагогічних наук, професор.
Кучай О. В., доктор педагогічних наук, професор.

«Наукові записки. Серія: Педагогічні науки» включено до Переліку наукових фахових видань України категорії «Б» (галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка), згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 886 від 02.07.2020.

Збірник зареєстровано в міжнародних наукометричних базах Index Copernicus, Google Scholar, Academic Journals, Research Bible, WorldCat, публікаціям присвоюється ідентифікатор цифрового об'єкта DOI.

Редколегія:

Головний редактор:

Філоненко О. В. – доктор педагогічних наук, професор Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Члени редакційної колегії:

Галета Я. В. – доктор педагогічних наук, професор Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Давидович Н. – професор, університетський центр Самарія, Аріель, Ізраїль

Жатан Є. – професор Гданського університету, Польща

Калініченко Н. А. – доктор педагогічних наук, професор Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Клім-Клімашевська А. – доктор педагогічних наук, професор Природничо-гуманітарного університету в Седльцах, Республіка Польща

Костікова І. І. – доктор педагогічних наук, професор Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди

Лещенко Г. А. – доктор педагогічних наук, професор Льотної академії Національного авіаційного університету

Остенда О. – професор технологічного університету, Катовіца, Польща

Радул О. С. – доктор педагогічних наук, професор Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Растрігіна А. М. – доктор педагогічних наук, професор Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Рацул О. А. – доктор педагогічних наук, професор Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Рябовол Л. Т. – доктор педагогічних наук, професор Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Савченко Н. С. – доктор педагогічних наук, професор Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Савченко Л. О. – доктор педагогічних наук, професор Криворізького державного педагогічного університету

Садовий М. І. – доктор педагогічних наук, професор Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Друкується за рішенням вченої ради Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (спецвипуск)
(протокол № 5 від 31.10.2022 року)

Статті подано в авторській редакції

© Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, 2022

КУЛІКОВА Світлана Вікторівна АРТ-МЕНЕДЖМЕНТ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	178
КУРКІНА Сніжана Віталіївна, ЖУРАВЛЬОВ Віталій Максимович СТАРТАПИ В ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ: СУЧАСНИЙ СВІТОВИЙ ДОСВІД	183
ЛЕВИЦЬКА Ірина Миколаївна, ОСАДЧА Тетяна Всеволодівна ВИКОРИСТАННЯ ХМАРНИХ ТА МОБІЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА.....	188
ЛЕЛЕКА Тетяна Олександрівна НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ СВІТОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ДІДЖЕТАЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА	193
ЛЕЩЕНКО Геннадій Анатолійович, ЗАХАРОВА Оксана Віталіївна ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	198
ЛИСЕНКО Людмила Олександрівна ВДОСКОНАЛЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОДУКТИВНИХ МОВНИХ НАВИЧОК СТУДЕНТІВ ІЗ ПРОСУНУТИМ РІВНЕМ.....	203
ЛІПАТОВА Марина Валентинівна, ЩЕРБИНА Світлана Володимирівна ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ ІНОФОНІВ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ.....	206
ЛОГВІНОВА Ярослава Олексіївна ВИКОРИСТАННЯ ФІТНЕС-ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ФАКУЛЬТЕТУ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ.....	210
ЛОМАКІНА Лариса Володимирівна, ГУРАЛЬ Оксана Ігорівна, ДІЧКА Наталія Іванівна ЗАСТОСУВАННЯ ІКТ У СУЧАСНИХ УМОВАХ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ	214
ЛЯШЕНКО Ольга Дмитрівна ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ-ІНСТРУМЕНТАЛІСТІВ ДОСВІДУ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ В УНІВЕРСИТЕТІ	220
ЛЯШЕНКО Ростислав Олександрович РОЗВИТОК МОТИВАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТЬОГО ФАХІВЦЯ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ.....	225
МАГДЮК Ольга Вікторівна, РОГУЛЬСЬКА Оксана Олександрівна ОСОБЛИВОСТІ МОБІЛЬНОСТІ ЯК ПРОФЕСІЙНО ЗНАЧУЩОЇ ОСОБИСТОЇ ЯКОСТІ СТУДЕНТІВ.....	229
МАСЛОВА Наталія Миколаївна, МИРЗА-СІДЕНКО Валентина Миколаївна, ГЕЛЕВЕРА Ольга Федорівна ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ЯК ЗАСІБ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ.....	234
МАТВЕСЬВА Наталія Олексіївна ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ПРОСТОРОВОГО ОРІЄНТУВАННЯ У ПЕРШОКЛАСНИКІВ З МОВЛЕННЄВИМИ ПОРУШЕННЯМИ ЗАСОБАМИ ГРИ.....	239
МАХНОВЕЦЬ Володимир Григорович ПІДГОТОВКА МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАВОВИХОВНОЇ РОБОТИ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА	243
МИХАЙЛИШЕН Олександр Володимирович, ЛУЧЕНКО Олена Володимирівна, ПАХОЛЬЧАК Євгенія Сергіївна ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ ХОРЕОГРАФІЇ.....	246
МУРОВАНА Ірина Володимирівна СТИЛІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО ТАНЦЮ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО ТАНЦЮ»	251

protseși fakhovoi pidhotovky studentiv [The interactive learning environment of LearningApps as a tool for putting theoretical material in the course of students' professional training]. *Vidkryte osvıtnie e-seredovyshche suchasnoho universytetu*. № 3. Pp. 288-294.

14. Gorbatus, R., Dudka, U. (2019). Training of future specialists in economics with the help of online service Learning Apps. *Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology*. Issue 7(3). pp. 42-56. Doi: <https://doi.org/10.32919/uesit.2019.03.05>.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ЛОМАКІНА Лариса Володимирівна – старший викладач кафедри англійської мови технічного спрямування №1 Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

Наукові інтереси: інформаційно-комунікаційні технології в освіті, методи навчання іноземних мов на нелінгвістичних факультетах.

ГУРАЛЬ Оксана Ігорівна – викладач кафедри англійської мови технічного спрямування №1 Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Наукові інтереси: інформаційно-комунікаційні технології в освіті, методи навчання іноземних мов на нелінгвістичних факультетах.

ДИЧКА Наталія Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент Кафедрі англійської мови технічного спрямування №1 Національного технічного університету

України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Наукові інтереси: інформаційно-комунікаційні технології в освіті, методи навчання іноземних мов на нелінгвістичних факультетах.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

LOMAKINA Larysa Volodymyrivna – Senior Lecturer of the Department of English for Engineering №1 of National Technical University of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”.

Scientific interests: information and communication technologies in education; methods of foreign language teaching at the non-linguistic faculties.

HURAL Oksana Ihorivna – Lecturer at the Department of English for Engineering № 1 of National technical university of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”

Scientific interests: information and communication technologies in education; methods of foreign language teaching at the non-linguistic faculties.

DYCHKA Natalia Ivanivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of English for Engineering № 1 of National technical university of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”

Scientific interests: information and communication technologies in education; methods of foreign language teaching at the non-linguistic faculties.

Стаття надійшла до редакції 12.10.2022 р.

УДК 378.4:785.071.2]:005.336.4

DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-207-220-225

ЛЯШЕНКО Ольга Дмитрівна –

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри інструментально-виконавської майстерності Київського університету імені Бориса Грінченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5840-8178>
e-mail: o.liashenko@kubg.edu.ua

ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ-ІНСТРУМЕНТАЛІСТІВ ДОСВІДУ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ В УНІВЕРСИТЕТІ

Статтю присвячено проблемі формування у студентів-інструменталістів досвіду професійної діяльності в процесі фахового навчання в університеті. Проаналізовано погляди науковців щодо сутності понять «досвід» та «професійний досвід» у філософському, психологічному, соціолого-педагогічному, музично-виконавському аспектах. Визначено специфіку діяльності музиканта-інструменталіста (як виконавця й педагога) та вимоги освітньо-професійної програми щодо фахової підготовки студентів-інструменталістів в університеті. Окреслено напрямки (виконавський та педагогічний) формування у студентів досвіду професійної діяльності. Охарактеризовано етапи формування практичного виконавського досвіду майбутнього інструменталіста та зміст фахової підготовки учнів і студентів в інструментально-виконавських класах. Обґрунтовано значення індивідуальної, ансамблевої та оркестрової підготовки студентів у формуванні досвіду професійної діяльності інструменталіста. Зосереджено увагу на комплексному характері формування педагогічного досвіду студентів-інструменталістів на заняттях з фахових дисциплін. Розкрито завдання концертно-виконавської та педагогічної практик у формуванні професійного досвіду студентів. Формування у майбутніх інструменталістів досвіду професійної діяльності визначено як процес фахової підготовки студентів у системі навчальних занять з інструментально-виконавських, історико-теоретичних і методичних дисциплін, концертно-виконавської і педагогічної практик та результат, який характеризує рівень готовності студентів до професійної діяльності. Сформульовано висновки: 1) досвід є невід’ємною складовою професійної компетентності фахівця, а його формування є тривалим поетапним процесом; 2) професійний досвід музиканта-інструменталіста є емпіричним знанням про способи концертно-виконавської та музично-педагогічної діяльності; 3) формування у студентів-інструменталістів досвіду професійної діяльності здійснюється в процесі фахового навчання, збагачується й удосконалюється протягом багаторічної творчої діяльності.

Ключові слова: студент-інструменталіст, фахова підготовка, інструментальне виконавство, професійна діяльність інструменталіста, виконавський досвід, педагогічний досвід, формування професійного досвіду.

LIASHENKO Olga Dmytrivna –

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Department of Instrumental Performance Skills at Borys Grinchenko Kyiv University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5840-8178>
e-mail: o.liashenko@kubg.edu.ua

FORMATION OF STUDENTS-INSTRUMENTALIST EXPERIENCE OF PROFESSIONAL ACTIVITY IN THE PROCESS OF VOCATIONAL TRAINING AT THE UNIVERSITY

The article is devoted to the problem of forming students-instrumentalists experience of professional activity in the process of vocational training at the university. The views of scientists regarding the essence of the concepts of «experience» and «professional experience» in philosophical, psychological, socio-pedagogical, musical-performance aspects are analyzed. The specificity of the musician-instrumentalist activity (as a performer and teacher) and the requirements of the educational and professional program for the professional training of students-instrumentalists at the university are determined. The directions (performing and pedagogical) of forming students' experience of professional activity are determined. The stages of formation of practical performing experience of a future instrumentalist and the content of professional training of pupils and students in instrumental-performance classes are characterized. The importance of individual, ensemble and orchestral training of students in the formation of the experience of professional activity of an instrumentalist is substantiated. Attention is focused on the complex nature of the formation of pedagogical experience of instrumental students in the classes of professional disciplines. The tasks of concert performance and pedagogical practice in the formation of professional experience of students are revealed. The formation of future instrumentalists' experience of professional activity is defined as a process of students' professional training in the system of classes on instrumental-performance, historical-theoretical and methodical disciplines, concert-performance and teaching practice, as well as the result characterizing the level of students' readiness for professional activity. Conclusions are formulated: 1) experience is an integral component of the professional competence of a specialist, and its formation is a long phased process; 2) the professional experience of the musician-instrumentalist is the empirical knowledge of the ways of concert and performance and music-pedagogical activity; 3) formation of students-instrumentalist experience of professional activity is carried out in the process of professional training, is enriched and improved during many years of creative activity.

Key words: instrumentalist student, instrumental performance, professional training, professional activity of instrumentalist, performance experience, pedagogical experience, formation of professional experience.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Професійна компетентність інструменталіста (як виконавця й педагога) залежить не тільки від рівня володіння фаховими знаннями й уміннями, але й від наявності практичного досвіду, який збагачується й удосконалюється у процесі багаторічної творчої діяльності. Саме тому викладачі інструментально-виконавських дисциплін закладів вищої освіти приділяють велику увагу впровадженню в освітню практику ефективних методик, спрямованих на формування у студентів професійного досвіду, що забезпечить швидку адаптацію молодих фахівців до педагогічної та концертно-виконавської діяльності.

Недостатня теоретична розробленість проблеми формування у студентів-інструменталістів досвіду професійної діяльності в період навчання в університеті обумовила актуальність нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досвід, його сутність і структура знайшли відображення у різних сферах наукового знання. Вітчизняними науковцями вже досліджено: філософсько-історичні основи досвіду як елемента пізнавальної і практичної діяльності (Ф. Канак [2]); психологічні механізми розуміння та інтерпретації особистого досвіду (Н. Чепелева [15]); соціальний аспект досвіду особистості (О. Назарук [6]); досвід як складову професійної компетентності майбутнього фахівця (С. Рудишин [11], С. Якименко [14] та інші); теоретичні основи формування первинного професійного досвіду у вихованців позашкільних навчальних закладів (В. Мачуський [4]); особливості формування досвіду виконавської діяльності учителів музичного мистецтва (Л. Лабінцева, О. Ляшенко [3]); методику формування досвіду музично-просвітницької діяльності майбутнього вчителя музики в процесі фортепіанної підготовки (О. Мельник [5]). Водночас, проблема формування у студентів-інструменталістів досвіду професійної діяльності в процесі фахової підготовки в університеті залишається малодослідженою, що й обумовило необхідність нашого наукового пошуку.

Мета статті – науково обґрунтувати сутність професійного досвіду та специфіку його формування у студентів інструментально-виконавської спеціальності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження проблеми формування досвіду

професійної діяльності у студентів-інструменталістів обумовлене тим, що досвід є важливою складовою компетентності фахівця будь-якого профілю.

Поняття «досвід» у різних галузях науки трактується по-різному. У філософії досвід розглядають як: а) важливий, історично наскрізний елемент пізнавальної і практичної діяльності; б) одну із форм фіксації, збереження та передавання знання у процесі комунікації; в) емпіричне знання, здобуте у процесі життєдіяльності, практики, виробництва; г) інтуїтивно експліковане з практики знання; д) систему навичок до певної діяльності і підсумковий результат цілеспрямованої діяльності, яка потім використовується як загальна світоглядно-теоретична й методологічна основа суб'єкт-об'єктної взаємодії. З досвідом як категорією, що входить до структури діяльності, тісно пов'язані проблеми співвідношення традицій і новаторства у творчості, внутрішніх і зовнішніх чинників розвитку науки тощо (Ф. Канак [2]).

Психологи визначають досвід як знання, навички, уміння, звички, цінності, соціальні установки тощо, які людина набуває у процесі соціалізації. Досвід (як і характер та спрямованість) входить до соціопсихічної підструктури особистості. За визначенням М. Варій, досвід є специфічним психічним, яке об'єктивується у психіці і впливає на функціонування інших її підсистем. Він впливає на спрямованість особистості в соціальному просторі й часі [1, с. 621].

У соціолого-педагогічній літературі досвід розтлумачено як засноване на практиці чуттєво-емпіричне пізнання дійсності; а в широкому розумінні – як єдність умінь і знань. Педагогічний досвід характеризують як сукупність знань і навичок, набутих на основі й у процесі безпосередньої педагогічної діяльності; як форму засвоєння педагогом раціональних здобутків минулої педагогічної діяльності. А передовий педагогічний досвід називають надійним критерієм істинності вироблених педагогікою теоретичних положень, принципів, правил, методів навчання і виховання та організаційних форм навчання підростаючих поколінь [12, с. 65–66].

Щодо професійного досвіду, то у повсякденні його розуміють як сукупність умінь та знань людини, накопичених при освоєнні професійних завдань та у процесі їх виконання. Наукове поняття професійного

досвіду є дещо ширшим – його розглядають як частину життєвого досвіду особистості. До структури професійного досвіду науковці відносять: 1) усвідомлені компоненти (знання, орієнтири, перцептивні еталони правильного виконання трудових дій та їх результатів; упорядкована система знань про засоби, знаряддя праці, умови; трудові відносини, професійну поведінку, емоційні переживання тощо, що супроводжують професійну діяльність); 2) несвідомі компоненти (професійні звички, установки, стереотипи, способи оптимізації трудових прийомів, які розвантажують свідомість працівника від необхідності свідомого контролю рутинних, повторюваних форм активності та дають змогу суб'єкту зосередитися на мінливих моментах, які потребують творчості або становлять небезпеку). Професійний досвід не слід розуміти просто як сформовану структуру професійно важливих якостей [10, с. 148–150].

Узагальнюючи аналіз різних тлумачень поняття «професійний досвід», В. Мачуський сформулював власне розуміння поняття первинного професійного досвіду учнів, визначивши його як елементарну форму відбиття професійної діяльності, що, з одного боку, є сукупністю отриманих раніше знань про сутність професійних стосунків та понять, сформованих елементарних професійних умінь і навичок, з іншого – виступає необхідною умовою для подальшого їх збагачення [4, с. 258]. Це визначення є актуальним і для формування досвіду професійної діяльності у студентів музичних спеціальностей.

Деякі аспекти формування досвіду творчої діяльності майбутнього педагога-музиканта досліджено у наукових працях викладачів-інструменталістів. Досвід музично-просвітницької діяльності майбутнього вчителя музики в процесі фортепіанної підготовки О. Мельник інтерпретує як складне інтегративне особистісне утворення, що відображає певний художньо-естетичний рівень розвитку особистості і виступає процесом та результатом її свідомої, цілеспрямованої взаємодії з учнівською молоддю з метою розповсюдження музично-естетичних знань, популяризації високохудожніх зразків світової музичної культури, активізації учнівського духовного потенціалу [5, с. 7]. Дослідниця зазначає, що просвітницька діяльність є важливим функціональним елементом педагогічної роботи музиканта, яка відзначається: синкретичним характером діяльності; використанням притаманних винятково музичному мистецтву засобів впливу; специфічними умовами проведення (публічність, сценічність); часом проведення (поза межами уроку); своєрідністю форм і методів [5, с. 6].

Досліджуючи проблему формування досвіду виконавської діяльності у майбутніх учителів музичного мистецтва, ми застосовували такі форми роботи зі студентами, які максимально відображають специфіку концертно-виконавської діяльності педагога-музиканта. До них ми відносимо: самостійну аналітичну діяльність студентів (проектування власної сценічної діяльності та формування здатності передбачати наперед різні виконавські ситуації); інтенсивний розвиток музичного мислення (засвоєння студентом знань про стиль композитора, історичну епоху, музичні жанри, про структуру твору та особливості музичної мови); оцінку та критичний аналіз концертних виступів студентів на тематичних мистецьких проєктах, лекціях-концертах, музично-

літературних заходах тощо. Досвід виконавської діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва ми розуміємо як сутнісну характеристику особистості, яка досягається шляхом якісного засвоєння музично-теоретичних знань, практичних умінь і навичок пізнання та виконання музичного твору, а також вивчення виконавського досвіду відомих музикантів [3, с. 183].

У формуванні професійного досвіду вчителя музичного мистецтва науковці надають великого значення опануванню навичок практичної роботи з учнівськими оркестрами та ансамблями. До основних ознак такого досвіду Т. Пляченко відносить: 1) швидку адаптацію до нових умов діяльності; 2) спроможність встановити зв'язок між набутими знаннями і проблемною ситуацією та правильно вибрати процедуру – програму дій, що максимально відповідає певній педагогічній чи музично-виконавській ситуації; 3) сформованість навичок самоосвіти; 4) наявність власної позиції, сформованість власної думки, творчого іміджу, стилю роботи з учнівським музичним колективом; 5) досвід співпраці – уміння співпрацювати в колективі (групі, оркестрі, ансамблі); здатність застосовувати власні ансамблеві навички і вміння та керувати колективно-інструментальною діяльністю інших; уміння залагоджувати суперечки і конфлікти, приймати виважені рішення, що задовольняють спільні інтереси учасників педагогічного і музично-виконавського процесу; готовність нести відповідальність за свої вчинки та дії своїх вихованців [9, с. 266–267].

Аналіз наукових праць дає підстави констатувати, що поняття «досвід» органічно пов'язане з поняттям «діяльність», а формування професійного досвіду майбутнього інструменталіста-виконавця (на відміну від майбутнього вчителя музичного мистецтва) має свою специфіку та здійснюється з урахуванням змісту фахової діяльності.

Специфіка діяльності музиканта-інструменталіста полягає в тому, що в ній органічно поєднуються дві функції – виконавця (соліста-інструменталіста, артиста ансамблю чи оркестру, концертмейстера) та педагога (викладача інструментально-виконавських дисциплін у закладах мистецької освіти).

Тому формування у майбутніх інструменталістів досвіду професійної діяльності має здійснюватись у двох напрямках – виконавському та педагогічному, що відповідає вимогам освітньо-професійних програм з інструментального виконавства, у яких визначено мету навчання студентів бакалаврату в університеті – «підготовка конкурентоспроможних високопрофесійних фахівців, які володіють навичками концертно-виконавської та педагогічної діяльності у сфері музичного мистецтва» [7; 8].

Основи практичного виконавського досвіду закладаються ще в процесі навчання майбутніх інструменталістів у початкових закладах спеціалізованої мистецької освіти (дитячих музичних школах, школах мистецтв) та позашкільних закладах освіти (центрах дитячо-юнацької творчості, музичних студіях тощо), де учні проходять спеціальну інструментальну підготовку на індивідуальних заняттях з фаху (у класі фортепіано, або баяна, акордеона, струнних, духових чи ударних інструментів), а також в ансамблевому й оркестровому класах (залежно від спеціальності).

Початковий етап формування виконавського досвіду учня-інструменталіста на індивідуальних заняттях з фаху здійснюється поетапно: 1) ознайомлення з будовою інструмента, функціями його складових частин, акустичними особливостями, регістрами тощо; 2) опанування виконавської постановки та засвоєння основних прийомів звуковидобування; 3) формування початкових навичок гри на інструменті (аплікатура, розподіл функцій рук) паралельно із засвоєнням нотної грамоти та специфіки нотації для певного інструмента; 4) формування навичок звуковедення (уміння користуватися педаллю – для піаністів, розподіляти міх – для баяністів та акордеоністів, смичок – для скрипалів та віолончелістів, дихання – для виконавців на духових інструментах тощо); 5) розвиток техніки гри, навичок читання нотного тексту, поступове ускладнення виконавських прийомів у процесі засвоєння навчального технічного матеріалу (гам, вправ, етюдів) та художнього репертуару (інструментальних п'єс, творів великої форми або їх окремих частини); 6) формування елементарних навичок концертного виконавства та сценічної культури інструменталіста.

Слід зазначити, що початковий етап формування практичного виконавського досвіду юного інструменталіста має репродуктивний характер, оскільки здійснюється під безпосереднім керівництвом викладача з фаху, коли учень буквально копіює виконавські прийоми свого педагога, наслідую його стиль в інтерпретації твору та сценічній поведінці, за якими легко прослідковується певна виконавська школа. Але у процесі повсякденних домашніх занять учня (за умови його обдарованості та наполегливості в досягненні поставленої мети) формується його індивідуальна виконавська манера та зачатки інтерпретаційних умінь.

Становлення майбутнього інструменталіста в музичному коледжі відзначається більшою самостійністю в опануванні нових «висот» інструментального виконавства та формуванні власного стилю гри і творчого іміджу. Набутий досвід випускники реалізують у творчій діяльності в різних концертних установах (як солісти-інструменталісти або учасники професійних музичних колективів) та музичних школах (як викладачі спеціального інструмента, ансамблевого та оркестрового класів).

Щодо практичної виконавської підготовки студентів університету, які здобувають спеціалізації «Інструментальне виконавство (фортепіано)» та «Інструментальне виконавство (оркестрові інструменти)», то вона здійснюється на заняттях з інструментально-виконавських дисциплін, пріоритетне місце серед яких посідає спеціальний інструмент. Індивідуальна форма проведення занять з фаху дає можливість: 1) розвинути виконавську техніку та природні музичні здібності студента з урахуванням рівня його доуніверситетської інструментальної підготовки; 2) засвоїти технологію роботи над гаммами, вправами, етюдами та інструментальними творами різних форм, стилів, жанрів, епох; 3) засвоїти методи і прийоми аудиторної та самостійної роботи студента над музичним твором; 4) розвинути інтерпретаційні уміння студента; 5) збагатити його концертний та педагогічний репертуар; 6) засвоїти сучасну естетику сольного інструментального виконавства, сформувати індивідуальну виконавську манеру та сценічну культуру студента.

Не менш важливими у формуванні виконавського досвіду майбутніх інструменталістів є ансамблеві дисципліни. Для піаністів – це фортепіанний дует, камерний ансамбль та концертмейстерський клас, де закладаються основи творчої комунікації студентів у процесі спільного виконання музичного твору. Для виконавців на оркестрових інструментах (баян, акордеон, скрипка, домра, бандура, гітара, труба, саксофон тощо) – це інструментальний ансамбль (ансамблі різного складу відповідно до обраного фаху) та оркестровий клас (малі симфонічні та естрадні оркестри, камерні струнні, оркестри народних інструментів, духові тощо), де студенти опановують та вдосконалюють навички колективної гри, засвоюють методи роботи над оркестровими творами та реалізують навички оркестрового диригування.

Саме у навчальних оркестрах та ансамблях створюються сприятливі умови для формування у студентів досвіду колективної музично-творчої діяльності. Науковці визначають такі музично-інструментальні колективи як творчу лабораторію, у якій студенти мають змогу: вивчати специфіку оркестрового та ансамблевого виконавства; розвивати творчі здібності й індивідуальні інструментально-виконавські навички; оволодівати фаховими знаннями й уміннями, необхідними для оркестрово-ансамблевої діяльності (педагогічної, виконавської); набути мінімальний досвід роботи з оркестром та ансамблем [9, с. 28].

Формування у студентів-інструменталістів педагогічного досвіду здійснюється комплексно – на заняттях з фахових методик, історико-теоретичних та інструментально-виконавських дисциплін. Основними складовими цього процесу ми визначили: 1) володіння методами навчання гри на спеціальному інструменті (відповідно до обраної спеціалізації) та знання методики викладання цієї дисципліни у спеціалізованих закладах початкової мистецької освіти; 2) розуміння специфіки та змісту інструментального навчання учнів дитячих музичних шкіл, шкіл мистецтв, центрів дитячо-юнацької творчості; 3) володіння базовими знаннями з педагогіки, психології та вміння реалізувати їх на практиці; 4) здатність застосовувати у професійній діяльності знання з історико-теоретичних дисциплін – історії музики та виконавського мистецтва, історії стилів та виконавської інтерпретації, основ композиції, гармонії, поліфонії, аналізу музичних творів; 5) уміння реалізувати власні навички виконавської майстерності у навчанні учнів-інструменталістів; 6) готовність виконувати функції викладача інструментально-виконавських дисциплін у закладах початкової мистецької освіти.

Важливим компонентом формування професійного досвіду студентів-інструменталістів є *практики*. Практична підготовка набула пріоритетного значення в освітньому процесі університету, що зафіксовано в освітньо-професійних програмах підготовки бакалаврів музичного мистецтва спеціалізації «Інструментальне виконавство», відповідно до чого у навчальних планах збільшено кількість кредитів/годин, відведених на різні види практик – навчальної та безвідривної педагогічної (в дитячих музичних школах, школах мистецтв), виробничої концертно-виконавської (у професійних музичних колективах, концертних організаціях, театрах тощо) [7; 8]. Безвідривна (від навчання) форма проведення практик дає можливість корелювати зміст

навчання в інструментально-виконавських класах із змістом практичної діяльності майбутнього виконавця й педагога, а також коригувати окремі аспекти фахової підготовки студентів-інструменталістів безпосередньо під час проходження практики.

У процесі виробничих практик студенти мають закріпити набуті знання, уміння й навички, а також виявити здатність застосовувати їх у реальній педагогічній та концертно-виконавській діяльності, використовуючи при цьому: 1) відповідний інструментально-педагогічний та концертний репертуар; 2) уміння самостійно опрацювати твори різної форми, жанру, стилю; 3) навички самостійного пошуку та оброблення інформації, необхідної для педагогічної та концертно-виконавської діяльності; 4) комунікативні уміння, які здебільшого формуються саме у процесі практичної діяльності викладача-інструменталіста.

Набутий за час навчання в бакалавраті професійний досвід студенти збагачують у процесі фахової підготовки в магістратурі, розвиваючи інструментально-виконавські та педагогічні уміння, а також опановуючи музикознавчі знання, дослідницькі та менеджерські навички, необхідні для концертно-виконавської діяльності та роботи викладача-інструменталіста у вищій школі.

Рівень готовності інструменталістів до професійної діяльності визначається у процесі державної атестації бакалаврів, яка проходить у формі публічного виконання студентом сольної концертної програми та атестаційного екзамену з методики викладання гри на музичному інструменті.

Отже, формування у майбутніх інструменталістів досвіду професійної діяльності можемо визначити як процес фахової підготовки студентів у системі навчальних занять з інструментально-виконавських, історико-теоретичних і методичних дисциплін, концертно-виконавської і педагогічної практик та результат, який характеризує рівень готовності студентів до професійної діяльності.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Узагальнення результатів нашого наукового пошуку дає можливість сформулювати висновки: 1) досвід є невід'ємною складовою професійної компетентності фахівця, а його формування є тривалим поетапним процесом; 2) професійний досвід музиканта-інструменталіста є емпіричним знанням про способи концертно-виконавської та музично-педагогічної діяльності; 3) формування у студентів-інструменталістів досвіду професійної діяльності здійснюється в процесі фахового навчання, збагачується й удосконалюється протягом багаторічної творчої діяльності.

Проведене наукове дослідження не вичерпує усіх аспектів порушеної проблеми. Окремого дослідження потребують також методи формування комунікативного досвіду студентів університету на заняттях з інструментально-виконавських дисциплін.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Варій М. Й. Загальна психологія : підр. для студ. вищ. навч. закл. 3-тє вид. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 1007 с.
2. Канак Ф. Досвід. *Філософський енциклопедичний словник* / В. І. Шинкарук (гол. редкол.). Київ : Абрис, 2002. С. 169–170.
3. Лабінцева Л. П., Ляшенко О. Д. Формування досвіду виконавської діяльності учителів музичного мистецтва. *Освітологічний дискурс* : електронне наукове фахове

видання. Київський ун-т ім. Б. Грінченка. 2015. № 3 (11). С. 175–185. URL : <http://www.od.kubg.edu.ua/>.

4. Мачуський В. В. Теоретичний аналіз поняття первинного професійного досвіду учнів. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* : зб. наук. праць. Кіровоград, 2010. Вип. 14. кн. 1. С. 251–259.

5. Мельник О. П. Формування досвіду музично-просвітницької діяльності майбутнього вчителя музики в процесі фортепіанної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2012. 20 с.

6. Назарук О. М. Досвід особистості: соціальний аспект. URL : <https://www.inforum.in.ua/conferences/15/18/111>.

7. Освітньо-професійна програма 025.00.03 «Інструментальне виконавство (фортепіано)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за галуззю знань 02 «Культура і мистецтво» спеціальності 025 «Музичне мистецтво» / Київський ун-т ім. Б. Грінченка. Київ, 2021. 24 с.

8. Освітньо-професійна програма 025.00.04 «Інструментальне виконавство (оркестрові струнні, народні, духові та ударні інструменти)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за галуззю знань 02 «Культура і мистецтво» спеціальності 025 «Музичне мистецтво» / Київський ун-т ім. Б. Грінченка. Київ, 2021. 23 с.

9. Пляченко Т. М. Підготовка майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими оркестрами та інструментальними ансамблями : монографія. Кіровоград : «Імекс-ЛТД», 2010. 428 с.

10. Психологія труда, инженерная психология и эргономика : учебник для академического бакалавриата / под ред. Е. А. Климова, О. Г. Носковой, Г. Н. Солнцева. Москва : «Юрайт», 2015. 618 с.

11. Рудишин С. Д. Системний підхід до вищої освіти в Україні: освіченість, компетентність, національні цінності. *Педагогіка і психологія : Вісник НАПН України*. 2013. № 3 (80). С. 69–75.

12. Соціолого-педагогічний словник / уклад. С. У. Гончаренко, В. В. Радул та ін.; за ред. В. В. Радула. Київ : ЕксОб, 2004. 304 с.

13. Філософський словник соціальних термінів / за заг. ред. В. П. Андрущенка. Вид. 3-є, доп. Київ ; Харків : «Р.И.Ф.», 2005. 672 с.

14. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя в умовах вищого навчального закладу : науковий посібник / під заг. ред. С. І. Якименко. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2011. 464 с.

15. Чепелева Н. В. Психологические механизмы понимания и интерпретации личного опыта. *Актуальні проблеми психології. Т. 2 : Психологічна герменевтика* / за ред. Н. В. Чепелевої. Київ, 2002. Вип. 2. С. 3–13.

REFERENCES

1. Varii, M. Y. (2009). Zahalna psykholohiia [General Psychology] : pidr. dlia stud. vyshch. navch. zakl. 3-tie vyd. Kyiv : Tsentr uchbovoi literatury. 1007 s. [in Ukrainian].
2. Kanak, F. (2002). Dosvid. Filosofskiy entsyklopedychnyi slovnyk [Experience. Philosophical encyclopedic dictionary] / V. I. Shynkaruk (hol. redkol.). Kyiv : Abris. S. 169–170 [in Ukrainian].
3. Labintseva, L. P., Liashenko, O. D. (2015). Formuvannia dosvidu vykonavskoi diialnosti uchyteliv muzychnoho mystetstva [Formation of the experience of performing activity of music teachers]. *Osvitolohichnyi dyskurs : elektronne naukove fakhove vydannia. Kyivskiy un-t im. B. Hrinchenka. № 3 (11). S. 175–185. URL : <http://www.od.kubg.edu.ua/> [in Ukrainian].*
4. Machuskyi, V. V. (2010). Teoretychnyi analiz poniattia pervynnoho profesiinoho dosvidu uchniv [Theoretical analysis of the concept of primary professional experience of students]. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi* : zb. nauk. prats. Kirovohrad. Vyp. 14, kn. 1. S. 251–259 [in Ukrainian].
5. Melnyk, O. P. (2012). Formuvannia dosvidu muzychno-prosvitnytskoi diialnosti maibutnoho vchytelia muzyky v protsesi fortepiannoii pidhotovky [Formation of the experience of musical and educational activity of the future music teacher in the process of piano training] : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.02. Kyiv. 20 s. [in Ukrainian].

6. Nazaruk, O. M. Dosvid osobystosti: sotsialnyi aspekt [Personal experience: the social aspect]. URL : <https://www.inforum.in.ua/conferences/15/18/111> [in Ukrainian].

7. Osvitnio-profesiina prohrama 025.00.03 «Instrumentalne vykonavstvo (fortepiano)» (2021). [Educational and professional program 025.00.03 «Instrumental performance (piano)»] pershoho (bakalavrskoho) rinvnia vyshchoi osvity za haluzziu znan 02 «Kultura i mystetstvo» spetsialnosti 025 «Muzychne mystetstvo» / Kyivskiy un-t im. B. Grinchenka. Kyiv. 24 s. [in Ukrainian].

8. Osvitnio-profesiina prohrama 025.00.04 «Instrumentalne vykonavstvo (orkestrovi strunni, narodni, dukhovi ta udami instrumenty)» (2021). [Educational and professional program 025.00.04 «Instrumental performance (orchestral strings, folk, wind and percussion instruments)»] pershoho (bakalavrskoho) rinvnia vyshchoi osvity za haluzziu znan 02 «Kultura i mystetstvo» spetsialnosti 025 «Muzychne mystetstvo» / Kyivskiy un-t im. B. Grinchenka. Kyiv. 23 s. [in Ukrainian].

9. Pliachenko, T. M. (2010). Pidhotovka maibutnoho vchytelia muzyky do roboty z uchnivskymu orkestramy ta instrumentalnymy ansamblami [Preparing future music teachers to work with student orchestras and instrumental ensembles] : monohrafiya. Kirovohrad : «Imeks-LTD». 428 s. [in Ukrainian].

10. Psihologiya truda, inzhenernaya psihologiya i ergonomika (2015). [Psychology of work, engineering psychology and ergonomics] : uchebnik dlya akademicheskogo bakalavriata / pod red. E. A. Klimova, O. G. Noskovo, G. N. Solncevoi. Moskva : «Yurait». 618 s. [in Russian].

11. Rudyshyn, S. D. (2013). Systemnyi pidkhd do vyshchoi osvity v Ukraini: osvichenist, kompetentnist, natsionalni tsinnosti [Systemic approach to higher education in Ukraine: education, competence, national values]. Pedagogika i psykholohiia : Visnyk NAPN Ukrainy. № 3 (80). S. 69–75 [in Ukrainian].

12. Sotsiolohe-pedahohichniy slovnyk (2004). [Sociological and Pedagogical Dictionary] / uklad. S. U. Honcharenko, V. V. Radul ta in. ; za red. V. V. Radula. Kyiv : EksOb. 304 s. [in Ukrainian].

13. Filosofskyi slovnyk sotsialnykh terminiv (2005). [Philosophical Dictionary of Social Terms] / za zah. red.

V. P. Andrushchenka. Vyd. 3-ye, dop. Kyiv ; Kharkiv : «R.Y.F.». 672 s. [in Ukrainian].

14. Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia v umovakh vyshchoho navchalnoho zakladu (2011). [Formation of Future Teacher's Professional Competence in a Higher Educational Institution] : naukovi posibnyk / pid zah. red. S. I. Yakymenko. Kyiv : Vydavnychi Dim «Slovo». 464 s. [in Ukrainian].

15. Chepeleva, N. V. (2002). Psihologicheskie mehanizmy ponimaniya i interpretatsii lichnogo opyta [Psychological mechanisms for understanding and interpreting personal experience]. Aktualni problemy psykholohii. T. 2: Psykholohichna hermenevtika / za red. N. V. Chepelievoi. Kyiv. Vyp. 2. S. 3–13 [in Russian].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЛЯШЕНКО Ольга Дмитрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри інструментально-виконавської майстерності Факультету музичного мистецтва і хореографії Київського університету імені Бориса Грінченка.

Наукові інтереси: професійна підготовка інструменталістів-виконавців в умовах університетської освіти; методика викладання інструментально-виконавських дисциплін у вищій школі.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

LIASHENKO Olga Dmytrivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Instrumental Performance Skills, Faculty of Music and Choreography, Borys Grinchenko Kyiv University.

Research interests: professional training of instrumentalists-performers in the context of university education; teaching methods for instrumental-performing disciplines in higher education.

Стаття надійшла до редакції 12.10.2022 р.

УДК 371.124

DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-207-225-229

ЛЯШЕНКО Ростислав Олександрович –

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри педагогіки та спеціальної освіти

Центральноукраїнського державного педагогічного університету

імені Володимира Винниченка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3554-8861>

e-mail: r.ljashenko@gmail.com

РОЗВИТОК МОТИВАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ

В статті автором проаналізовано мотиваційну основу професійної самоактуалізації особистості; обґрунтовано зміст та структуру професійної мотивації особистості; охарактеризовано вплив мотивації на професійну діяльність особистості; окреслено взаємозв'язок мотивації та професійної самоактуалізації майбутніх фахівців.

Вивчення мотиваційної сфери особистості майбутніх фахівців дає можливість цілеспрямованого прогнозування та стимулювання їх професійного саморозвитку. Самоактуалізація як інтегративна характеристика особистості, слугує підсиленням професійних можливостей. Встановлення взаємозв'язку мотивації як однієї з основ професійної самоактуалізації особистості майбутнього фахівця необхідно для розуміння факторів, чинників та змін в професійній діяльності, що визначають її.

Особливе значення при вивченні професійної діяльності належить мотивам й мотивації, які визначають такі важливі її параметри, як енергію, спрямованість, тривалість тощо. Поділ на мотиви й мотивацію зумовлений відношеннями між потенційним й актуальним, структурним та потенційним, диспозиційним та функціональним, особистісним та ситуаційним. Перші складники цих відношень зазвичай позначаються як мотив і слугують стійким особистісним утворенням, що здійснює диспозиційний вплив на поведінку. Другі складники зазначених відношень часто характеризуються як сукупність факторів, що утворюють мотивацію.

Майбутній фахівець в усвідомленій формі ставить завдання, досягнення якого є метою його діяльності. В його бажанні виявляються потреби та інтереси, які в структурі діяльності є мотивами: стимулами, реальною рушійною силою дій, потужними регуляторами поведінки.

В процесі вивчення професійної самоактуалізації враховуються соціально-професійні вимоги як фактори впливу на самооцінку, самоствердження, самовизначення, професійну самосвідомість, на мотивацію досягнень у професії, на мету професійного зростання. Виникає необхідність узгодити внутрішні мотиви, інтенції людини й умови соціально-професійної діяльності. Результатом цього є розвиток мотивації і активності особистості у професійному зростанні і самоактуалізації.

Ключові слова: мотивація, мотив, особистість, діяльність, самоактуалізація, професійний саморозвиток.